

CUPRINS

TABLE DES MATIERES	7
INTRODUCERE	11

CAPITOLUL I

PROBLEMELE METODOLOGICE ȘI TEORETICE ALE

STUDIERII TRADIȚIILOR. CONSIDERAȚII GENERALE 13 |

- 1.1. Categoria „tradiție”, esența, forma și conținutul tradiției
- 1.2. Locul și rolul obiceiului în existența socială
- 1.3. Sfera acțiunii și conținutul tradiției: interacțiunea dintre tradiție, obicei, sărbătoare și ritual.....

CAPITOLUL II

ESENȚA, CONȚINUTUL, STRUCTURA ȘI SPECIFICUL

TRADIȚIILOR NAȚIONALE 41 |

- 2.1. Tradițiile naționale – fenomen social specific
- 2.2. Structura tradițiilor naționale
- 2.3. Raportul dintre tradițiile naționale și tradițiile religioase

CAPITOLUL III

FUNCȚIILE SOCIALE ALE TRADIȚIILOR..... 56 |

- 3.1. Funcția reglementatoare a tradițiilor.....
- 3.2. Funcția de recepție-translare a experienței sociale
- 3.3. Funcția educativă a tradițiilor
- 3.4. Funcția informativă a tradițiilor.....
- 3.5. Funcția integrativă a tradițiilor
- 3.6. Disfuncțiile tradițiilor

CAPITOLUL IV

TRADIȚIILE DE FAMILIE – MIJLOC EFICIENT

DE ASIGURARE A FUNCȚIONALITĂȚII SOCIETĂȚII..... 69 |

- 4.1. Locul și rolul tradițiilor în socializarea individului
- 4.2. Tradiția dragostei de Patrie și a apărării ei

4.3. Locul și rolul sărbătorilor de familie în socializarea individului.....	80
4.3.1. Nașterea copilului.....	80
4.3.2. Nunta	82
CAPITOLUL V	
TRADIȚIILE CALENDARISTICE ȘI VALENȚELE LOR	
INSTRUCTIVE.....	93
5.1. Tradițiile, obiceiurile și sărbătorile de iarnă.....	93
5.2. Sărbătorile și tradițiile de primăvară.....	110
5.3. Tradițiile, obiceiurile și sărbătorile de vară	114
5.4. Tradițiile și sărbătorile de toamnă	118
CAPITOLUL VI	
TRADIȚIILE DE MUNCĂ ȘI DE ODIHNĂ ȘI SEMNIFICAȚIILE LOR	
FORMATIVE.....	122
6.1. „Claca” și „Șezătoarea”	122
6.2. Tradiția săpării fântânii și sărbătoririi izvoarelor și fântânilor	129
6.3. Tradițiile „Jocului” și „Horei Satului”	132
6.4. Locul și rolul ritualurilor de muncă în devenirea civică a tineretului...	137
CAPITOLUL VII	
DRAMATURGIA POPULARĂ ȘI VALORILE EI EDUCAȚIONALE .140	
7.1. „Malanca”	140
7.2. „Căluțul”	147
7.3. „Capra”	151
7.4. Teatrul popular cu tematică haiducească.....	153
ÎNCHEIERE.....	163
ADENDĂ	167
INDICE TEMATIC	167
INDICE DE NUME	169
BIBLIOGRAFIE.....	171
ANNOTATION	182

INTRODUCERE

Existența *tradițiilor* în societate este obiectiv necesară, întrucât nici o societate nu se poate lipsi de ele. Este de neînchipuit o societate fără norme de comportament, mai ales, în acest timp al globalizării și al tranzițiilor care se înscrie în procesele mai ample de diferențiere și integrare care au loc în viața și în cunoașterea socială de la sfârșitul sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea. Este evident că în existența socială, omenirea își modifică modurile de organizare a vieții, rămânând însă într-un anumit mod o mare legată de tradiții ancestrale care, se pare, dacă ar fi lichidate ar sărăci-o și mai mult.

Prin urmare, timpul în care trăim ne obligă să revenim la fundamentele tradiționale ale existenței omenirii pe care le-am pierdut în această perioadă de criză profundă pe care o traversează civilizația pentru a rezolva problemele începând de la cele ce țin de guvernanta globală până la cele vizând comportamentul față de semenii.

Totodată, perioada de tranziție prin care au trecut Republica Moldova și România a devenit o sursă puternică de schimbare și dezorientare normativă, de răsturnare a vechii „ordini sociale”, care nu poate să nu afecteze în mod profund semnificațiile contextului normativ, împiedicând, o îndelungată perioadă de timp, pe indivizi să se orienteze în acțiunile și conduitele lor după repere certe. Starea de anomie duce la suspendarea temporară a funcționalității vechilor reglementări și pune în evidență tendințele antinormative, de negare a oricărui gen de normativitate în favoarea unei acțiuni care nu mai cunoaște limite și pentru care orice normare este o constrângere. Din această cauză, în prezent, ca niciodată, o mare semnificație în viața noastră trebuie să o aibă *tradițiile, obiceiurile și sărbătorile*. Potențialul lor este colosal, dacă e utilizat și orientat spre fâgașul constructiv – al dragostei față de patrie și neam. Sub influența *tradițiilor* se pot cristaliza facultățile civice ale individului, ele contribuind și cultivarea calităților morale general-umane ale personalității.

Situația în cauză e determinată de faptul că în sec. al XXI-lea în domeniul culturii în general, și în viața spirituală a societății, în special, au loc progrese mărețe ce duc spre ruina valorilor culturale acumulate de secole, spre uitarea izvoarelor ce au favorizat nașterea acestor valori. Acest proces s-a desfășurat în mod conștient de către sistemul totalitarist timp de aproape jumătate de secol, care a adus prejudicii enorme conștiinței naționale, mai ales a tinerii generații.

În acești ani de restriște pentru noi, ne-a fost impusă mentalitatea potrivit căreia trebuia să gândim și să acționăm în perspectivă, să ne orientăm în mod unilateral spre „viitorul luminos” în detrimentul tradițiilor naționale, spre inovații în defavoarea memoriei istorice a neamului românesc.

În aceste condiții s-a confirmat supoziția că fără un echipament spiritual, fără un sistem de *credințe* și *tradiții* care să le orienteze experiența, societățile se pot dezintegra. *Tradițiile* și *credințele* asigură supraviețuirea și funcționalitatea grupului uman, ceea ce reprezintă o condiție necesară de supraviețuire a individului. În aceste condiții, este necesar de a lua în calcul faptul că numai în cadrul unei *tradiții* se poate constitui și are sens *inovația*, în afara ei, creația este de neconceput, istoria se frânge și umanitatea nu se poate constitui.

Iată de ce am considerat oportună scrierii acestei lucrări care are menirea de a scoate din anonimat aceste comori strămoșești în scopul de a le utiliza la socializarea individului, la asigurarea procesului continuității generațiilor în spațiul nostru etnic, care este astăzi într-un mare pericol.

CAPITOLUL I

PROBLEMELE METODOLOGICE ȘI TEORETICE ALE STUDIERII TRADIȚIILOR. CONSIDERAȚII GENERALE

1.1. Categoria „tradiție”, esența, forma și conținutul tradiției

Dacă oamenii ar avea posibilitatea de a introduce în mod arbitrar noi reglementări sociale, atunci, posibil, ar putea propune ceva mai performant decât *tradițiile*, *obiceiurile*, normele și *regulile* care există în societate. Însă, oamenii nu sunt în stare să compromită sau să schimbe tradițiile, obiceiurile și normele în mod arbitrar. Este evident, că unele din tradițiile și normele existente sunt imperfecte, dar aceasta este mai bine decât lipsa lor în general. Dacă vom lua tradițiile și obiceiurile care s-au decantat în mod istoric sau normele coordonatoare, în toate cazurile ele nu vor fi atât de stricte și determinate.

În această ordine de idei, celebrul filosof și economist austriac, Froedrch Hayek¹, laureat al Premiului Nobel, susține că omul, în principiu, nu este capabil de a cunoaște în mod integral toate consecințele unor sau altor acțiuni și, din această cauză, el își alege anumite reguli de care trebuie să se conducă în acțiunile sale. Desigur, dacă omul ar fi în stare să înțeleagă care tradiție sau regulă este bună, atunci el, cu același succes, ar putea să se edifice la fel și față de acțiunile sale. Concomitent, *tradițiile*, *obiceiurile* sau *regulile* pot fi acceptate în calitate de călăuză suficientă în acțiune, ținând cont de faptul ca cheltuielile însoțite de adoptarea deciziei la fiecare acțiune concretă, să asigure utilul. Însă argumentul lui Fr. Hayek se bazează, probabil, pe ipoteza că omul nu poate fi convins în autenticitatea unei *tradiții* sau *norme* sociale, adică el nu poate să știe dacă respectarea *tradiției* sau *normei* (*regulii*) va duce numai spre consecințe bune. În acest sens, apare, în mod inevitabil, întrebarea: Cum poate să aleagă el în această situație o anumită tradiție sau regulă (normă)? De obicei, omul acceptă numai acele *tradiții*, *obiceiuri* sau *reguli* care au devenit o parte componentă a culturii tradiționale, dar nu normele care sunt însoțite de calculul strict al utilului obținut de la ele în urma respectării lor stricte. În principiu,

¹ A se vedea: Hayek, Fr., (1998), *Constituția libertății*, Trad. De C. Dârdală; Pref. de P. Vichelson. Postf. de V. Boari, Iași, Editura Institutul European.

opțiunea lui se fundează pe credință, pe faptul că el este convins de raționalitatea și utilitatea normelor și regulilor sociale elaborate (*tradiții, obiceiuri, moravuri*), deoarece ele au trecut un control practic destul de riguros.

Toate culturile posedă valori specifice care se susțin și consolidează reciproc, influențând conduita membrilor societății. Spre deosebire de valori, care se impun ca „standarde abstracte” cu privire la ceea ce este de dorit, drept sau bun, *tradițiile* și *normele* reprezintă indicatori de conduită care specifică ce este potrivit sau nepotrivit în acțiunile care au ca scop realizarea sarcinilor individuale și sociale.

Un rol deosebit în existența socială o au *normele tradiționale*, care influențează în mod substanțial conduita individuală și colectivă a membrilor societății. Printre ele un loc deosebit îl ocupă *tradițiile, obiceiurile, normele de conviețuire socială, sărbătorile, ritualurile* etc.

Tradiția exprimă moștenirea de *obiceiuri, datini, credințe* ce se transmit din generație în generație, constituind trăsăturile specifice ale unui popor. Astăzi, categoria „*tradiție*” este utilizată atât în limba uzuală, cât și în cea științifică. *Dicționarul explicativ al limbii române* determină *tradiția* ca un „ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică”¹.

În limba română noțiunea *tradiție* este utilizată în trei sensuri: 1) ea servește ca o expresie a unor trăsături comune, particularități proprii unor fenomene sociale care se deosebesc mai mult sau mai puțin unele de altele, dar care sunt înrudite (*ritual, ceremonie, sărbătoare*); 2) categoria în cauză se utilizează în sensul ei direct ca entitate ce se deosebește de *obicei, ritual, sărbătoare* etc.; 3) ea poate fi utilizată ca echivalentă a noțiunilor menționate mai sus: *obicei, ritual, sărbătoare, ceremonie, arta măștilor și a jocurilor dramatizate* de Anul Nou etc.

O analiză retrospectivă a investigațiilor efectuate în acest domeniu științific ne denotă că categoria „*tradiție*” în filosofie și știință a fost tratată destul de inconștient: indiferent de încercarea frecventă de a o interpreta, totuși, putem constata cu certitudine, că aceste intenții s-au soldat cu faptul că natura și conținutul ei rămâne și în continuare destul de contradictorie și

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române* / Ediția a II-a, (1996), București, Editura Univers Enciclopedic, p. 1101.

inadecvată. Unicul moment ce este propriu tuturor concepțiilor vizavi de categoria „tradiție” constă în aceea că ea apare practic întotdeauna acolo unde este vorba despre legătura dintre prezent și trecut.

După opinia noastră, au dreptate savanții care arată că „tradiția” reprezintă o noțiune incertă care nu este încă determinată¹. În această ordine de idei, vom elucida un șir de cauze care, sperăm, ne vor explica această stare de lucruri. Principala dintre ele, constă în tratarea etimologiei noțiunii date prin faptul cum ea este utilizată de cei care o explică și interpretează.

Categoria „tradiție” este de proveniență latină (*traditio* = transmite), desemnând inițial transmitere, învățăminte. Despre aceasta ne denotă practic toate dicționarele explicative și enciclopediile, în care această definiție este elucidată: „fran. *tradition* – tradiție, ger. *tradition* – lat. *traditio* – a transmite, legendă, de la *tradere* – a transmite, a comunica, de la *trans* – prin, printre și *dare* – a da”.

Analiza tuturor modalităților de abordare și a definițiilor categoriei „tradiție” ne indică, după opinia lui A.A. Fokin, următoarele²: a) din punct de vedere etimologic, acest termen se referă la cuvântul latin *traditio*; b) de obicei, accentul se pune pe conceperea funcțională a *tradiției* (a transla, a transmite); c) variantele categoriei „tradiție” sunt similare prin faptul că ele se referă la legătura dintre prezent și trecut; d) în cele mai multe cazuri ea coincide cu conceptul esențial asupra modalității de translație – vorbirea orală; e) cu vorbirea scrisă și, prin urmare, cu literatura, categoria „tradiție” este identificată numai de unii autori.

Există în literatura de specialitate două tipuri de poziționări în ceea ce privește categoria „tradiție”. Unul este corelativ teoriilor modernizării, care utilizează frecvent ca și cuplu central în modelele lor explicative perechea „*societate tradițională*” – „*societate modernă*”. Savanții francezi R. Boudon și F. Bourricaud³ critică inconsistența conceptuală a acestei utilizări din considerentul imposibilității identificării unui set univoc de caracteristici care să permită circumscrierea empirică a unui grup a societăților tradiționale (acest grup trebuie

¹ A se vedea, spre exemplu: Шацкий Е., (1990), *Утопия и традиция* / Пер. с пол. (под общ. ред. и послесловие В. Чачикова), Москва, «Прогресс», р. 281.

² Фокин А.А., (2002), *Понятие «традиция»: дефиниции и типология*. В: Ставропольский альманах общества интеллектуальной истины, Вып. 2, Ставрополь, Изд-во Пятигорского Государственного-Лингвистического Университета, р. 59.

³ Boudon, R.; Bourricaud, F., (1990), *Dictionnaire critique de la sociologie*, Paris, Presses Universitaires de France, р. 635-636.

să formeze un tip social, nu doar o colecție de unități societale ce împărtășesc independent una de alta un număr de atribute dintr-o colecție eclectică de caracteristici). Ei consideră că lipsa de conținut a termenului de societate tradițională este susținută și de imposibilitatea de a identifica o etapă distinctă și omogenă prin care să treacă obligatoriu toate societățile în drumul lor spre modernitate. Cea de-a doua poziționare privește legătura trecutului cu prezentul.

În afară de aceasta, tratarea fenomenului *tradiție* este dificilă datorită faptului că la elucidarea esenței ei apar o serie de probleme. Spre exemplu: La ce fel de fenomene ale vieții sociale se referă *tradiția* – la cele spirituale sau materiale, se reduce oare sfera de înfățișare a ei numai la conștiința socială sau cuprinde și relațiile materiale ale activității umane, ea acumulează oare numai experiența socială anterioară sau și experiența contemporană? Aceste particularități ale *tradiției* au creat o impresie greșită, conform căreia conținutul *tradiției* era redus numai la sfera spirituală a activității umane sau la o anumită formă concretă – simbolică – de comunicare sau semn, moral-religioasă, gnoseologică, a jocului. Astfel de „reducționism idealist” este inadecvat, fiindcă ne oferă o reprezentare denaturată a esenței tradiției. Concomitent, celelalte sfere ale vieții sociale erau considerate lipsite de influența *tradițiilor*. În acest sens, o însemnătate deosebită o are axioma lui A. Toynbee care, deși se referă la cultură în general, are o semnificație metodologică și la investigarea fenomenului *tradiție*. El menționează că anumite tipuri concrete ale culturii reprezintă un tot întreg, ale căror părți sunt în concordanță unele cu altele, în care „elementele economice, politice și culturale formează o armonie interioară deosebită”¹. În opinia noastră, utilizarea acestei axiome de ordin metodologic ne va permite să abandonăm interpretarea unilaterală a *tradițiilor*, ceea ce ne va oferi prilejul de a concepe *tradiția* ca un fenomen social specific, care există în toate sferele vieții sociale: *artă, cultură, morală, psihologie socială, artizanat, producție materială* etc.

Este destul de semnificativ și faptul că polemicele din literatura de specialitate și discuțiile impetuoase ce s-au produs la conferințele științifice unde s-a abordat problema *tradiției* în anii 60-80 ai sec. al XX-lea în fosta URSS și în diverse țări occidentale nu s-au finalizat cu rezultate scontate. Tentativele savanților de a crea o *teorie a tradiției* nu s-au soldat cu apariția unor curente speciale în investigarea lor, deși au apărut o serie de monografii și

¹ A se vedea: Тойнби, А. Дж., (1995), *Цивилизация перед судом истории*, Москва, «Прогресс».